

När valfriheten kom till Harlem

Det finns två sätt att förändra våra skolor: det naturliga och det mirakulösa sättet. Det naturliga sättet innebär att en grupp änglar kliver ner från himlen och förvandlar skolorna. Det mirakulösa sättet innebär att en grupp lärare, genom samarbete, lyckas åstadkomma samma resultat.

Historien är hämtad ur boken *Miracle in East Harlem. The Fight for Choice in Public Education*, författad av Seymour Fliegel och James MacGuire. Boken utkom redan 1993 i USA, men den känns mer aktuell än någonsin. Här återberättas i detalj hur valfrihetsreformen i östra Harlem har gått till – när olika beslut har fattats, vilka regler som gäller, hur elevernas resultat har förändrats osv.

Inledningen på historien är vid det här laget väl känd i Sverige. Det började med att en engagerad lärare

år 1974 fick tillstånd att starta en alternativ skola. Därefter följde två andra lärare efter. År 1976 utnämndes Seymour Fliegel, en av bokens två författare, till chef för den nyinrättade förvaltning som skulle ha ansvar för de alternativa skolorna. Successivt förändras hela skoldistriktet tills det enbart bestod av alternativa skolor.

Välja skola

Valfrihetsreformen i östra Harlem skiljer sig i många avseenden från det svenska skolpengssystemet. Det handlar om valfrihet mellan offentliga skolor – några privata skolor finns inte med i bilden. Sedan 1982 måste de föräldrar som bor i området välja skola åt sina barn. Närhetsprincipen är helt avskaffad och anslagen följer oavkortat barnen till den skola som de går i.

Valfrihet är en av reformens två viktiga komponenter. Den andra

komponenten är att de tidigare väldigt stora skolorna har splittrats upp i massor med små skolor med endast 200–300 elever i varje. Ofta finns det flera skolor i samma skolbyggnad. Varje skola har en egen profil. Tillsammans bidrar detta både till att göra valfriheten reell och minska anonymiteten mellan elever och skolpersonal.

Om en skola inte lyckas attrahera tillräckligt många elever tvekar inte skolförvaltningen att lägga ner den. Eftersom skolorna är små förorsakar inte detta några större protester. En ny skola med en ny rektor får ta över de gamla lokalerna.

Imponerande resultat

Valfriheten har lett till imponerande resultat, sannolikt för att den ökat skolpersonalens, elevernas och föräldrarnas engagemang. År 1973 hade endast 15,3 procent av skoldistriktets elever tillfredsställande läskunskaper för sin ålder. År 1988 hade andelen ökat till 62,5 procent. År 1974 rankades skoldistriktet på 32:a plats av 32 skoldistrikt vad gäller

Miracle in East Harlem. The Fight for Choice in Public Education, av Seymour Fliegel and James MacGuire Times Books, 1993.

elevernas läsresultat. År 1988 hade det klättrat upp till 19:e plats.

Denna del av historien har tidigare berättats i Sverige. Men eftersom boken är författad 1993 innehåller den även en del uppgifter om fortsättningen. Under slutet av 1980-talet började resultaten vända neråt igen, framgår det av tabellerna. År 1992 hade 38,3 procent av eleverna tillfredsställande läsresultatet – mot 46,4 i New York som helhet. Distriktet hade glidit ner på 22:e plats i läsrankingen.

Harlem ett föredöme

Om man studerar hela perioden 1974–1992 är dock fortfarande förbättringarna i östra Harlem anmärkningsvärda. I hela New York har andelen elever som kan läsa tillfredsställande ökat med 12,6 procentenheter, medan andelen i östra Harlem har ökat med nästan dubbelt så mycket – 23,0 procentenheter. Endast ett av stadens 32 skoldistrikt har lyckats bättre. År

1992 lyckades 20 procent av eleverna från östra Harlem ta sig in på någon av statens sju mest attraktiva high-schools, medan andelen i New York som helhet endast var 8,6 procent.

Av boken framgår även att andra skoldistrikt har börjat kopiera östra Harlems modell. År 1993 genomförde skoldistriktet på övre västra sidan av Manhattan en liknande valfrihetsreform. Vad som inte kan framgå är däremot att utvecklingen har fortsatt i samma riktning efter det att boken skrevs. När jag träffade Seymour Fliegel i december berättade han att ytterligare fem skoldistrikt i New York har tagit efter modellen. Skoladministrationen i Chicago planerar en liknande reform.

Skälet till att historien om östra Harlem är så intressant är att den har bidragit till att legitimera tanken på konkurrens och valfrihet mellan skolor inte bara i USA, utan i hela västvärlden. Under 1990-talet har den inspirerat en våg av s k

charterskolereformer i USA. Charterskolor är en sorts friskolor inom det offentliga systemet. De är fristående, men de finansieras med offentliga medel och måste vara öppna för alla elever. En stor och växande andel av USA:s delstater har i dag infört särskilda "charterlagar" som möjliggör den här typen av skolor.

Stor genomslagskraft

Även den svenska skolpengsreformen är till viss del inspirerad av erfarenheterna från östra Harlem.

Skälet till att valfrihetstanken fått så stor genomslagskraft är sannolikt delvis att den har genomförts och lyckats just i Harlem. Av skoldistriktets elever är fyra procent vita och en procent asiater. Resten är svarta eller kommer från spansktalande hem. Stadsdelens sociala problem är kända över hela världen. Om frihet och enskilt ansvarstagande kan fungera där måste det fungera överallt.